

Complexnummer: 531085

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

NHW-Betonnen werken Rijnauwen-Vecht

Aantal complexonderdelen

8

Monumentnummers van complexonderdelen

531086, 531087, 531088, 531089, 531091, 531092, 531277, 531280

Woonplaats

Vechten

Gemeente

Bunnik

Provincie

Utrecht

Locatie van het hoofdoject

Vechten, tussen Rijnauwen en Vechten

Complexomschrijving

Cluster 41.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

TUSSENSTELLING RIJNAUWEN-VECHTEN

COMPLEXNUMMER: 531085

Inleiding

De Nieuwe Hollandse Waterlinie vormde van 1815 tot februari 1940 de hoofddefensielinie van het Koninkrijk der Nederlanden. De 85 kilometer lange verdedigingslinie die is gebaseerd op een uitgestrekte waterbarrière gesteund door militaire versterkingen, strekte zich uit van de Zuiderzee bij Muiden tot aan de Biesbosch bij Werkendam. De breedte varieerde van slechts enkele honderden meters ten oosten van Utrecht, tot 7,5 km en zelfs meer dan 10 km in de Vijfheerenlanden. Het typisch Hollandse defensiesysteem van inundaties was de verbeterde voortzetting van de eens zo succesvolle (oude) Hollandse Waterlinie uit 1672. Het concept voor een waterlinie dateert al uit 1589, toen prins Maurits opdracht kreeg van de Staten van Utrecht en Holland om te onderzoeken hoe de jonge Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden op een zo efficiënt mogelijke manier kon worden verdedigd. Door een optimaal gebruik van de geografische omstandigheden kon een bijzondere verdedigingslinie worden aangelegd. Daar waar hoog Nederland overgaat in het laag gelegen poldergebied is het tamelijk eenvoudig om land onder water te zetten met behulp van sluizen of het doorsteken van

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

dijken. Aan de tastbare onderdelen van deze voornamelijk 'papieren tijger' werd eeuwenlang gesleuteld. Na WOII speelde de Nieuwe Hollandse Waterlinie geen rol van betekenis meer in de hoofddefensie. En in 1951 werden veel onderdelen van de Linie gedeclasseerd, waarmee de opheffing van de Linie als zodanig een feit was.

Een verbeterde Waterlinie

De grond- en waterslag voor een verbeterde nieuwe Hollandse Waterlinie werd gelegd in de Franse tijd in 1796/97 door de directeur der Hollandse Fortificatiën C.R.T. Kraijenhoff. In zijn Memorie betreffende de eerste of capitale Waterlinie beschrijft Kraijenhoff gedetailleerd hoe de (oude) Hollandse Waterlinie er toen voorstond en geeft hij aan hoe deze Linie verbeterd zou moeten worden. Tevens bepleit hij een oostwaartse verlegging van de Linie om de stad Utrecht binnen de Linie te brengen, beschermd door een aaneenschakeling van voorposten. Niet alleen omdat Utrecht een belangrijke garnizoensstad was, maar vooral om te voorkomen dat de vijand de waterhindernis zou kunnen aftappen. De aanbevelingen die hij deed vormden het concept voor wat later de Nieuwe Hollandse Waterlinie gaat worden. In 1811 werden de plannen zelfs door Keizer Napoleon goedgekeurd: *La ligne de Naarden à Gorcum doit donc être considérée comme la vraie ligne de l'Empire*. Mede vanwege militaire en politieke ontwikkelingen werd het plan echter niet verder uitgewerkt. Na het vertrek van de Fransen, bij de aanloop tot het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden in het najaar van 1814, diende Kraijenhoff opnieuw een nota in, waarin zijn voorstellen uit 1796 en 1811 waren geactualiseerd. Daarop besloot Koning Willem I in het voorjaar van 1815 tot de aanleg van een nieuwe Waterlinie, toen nog 'Utrechtse Linie' genoemd. De militaire en waterstaatkundige werken voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie zouden het grootste en duurste infrastructurele project worden dat ooit in Nederland is uitgevoerd.

Bouwen aan een perfect systeem

Evenals de 'Oude' Hollandse Waterlinie steunde de 'Nieuwe' op uitgebreide - maar nu beter beheersbare - inundaties, waarbij forten en batterijen de inlaatpunten (sluizen) beschermden en de niet te inunderen terreinstroken en andere accessen afsloten. Samen met de waterbouwkundige Jan Blanken, inspecteur-generaal van Waterstaat, ontwikkelde Kraijenhoff als inspecteur-generaal der Fortificaties (1814-1826) de 'natte' plannen voor de Nieuwe Waterlinie en werd opdracht gegeven aan majoor-ingenieur Willem Offerhaus voor de bouw van een fortenkring om Utrecht. Tot aan Nieuwersluis werd het tracé van de (oude) Hollandse Waterlinie langs de Vecht aangehouden. Vanaf Nieuwersluis volgde de nieuwe linie de Vecht, tot enkele kilometers ten noorden van Utrecht. Daar moest de linie oostelijk om de stad heen buigen, om vervolgens langs de Vaartse Rijn verder te gaan tot aan de sluizen van Vreeswijk aan de Lek. Voorts sloot de nieuwe Waterlinie aan op het zuidelijke tracé dat in 1787 was verplaatst naar de Diefdijk en de Linge. Er dienden vijf zogenaamde 'inundatiekommen' te komen met op de accessen permanente verdedigingswerken. Op een zestal cruciale plekken werden door Blanken ontworpen waaiersluizen gebouwd. Deze sluizen, die zelfs tegen hoog water in geopend konden worden, waren ideaal voor militaire inundaties. De inrichting van een optimaal inundatiestelsel en de aanleg van de onmisbare permanente verdedigingswerken duurden, met onderbrekingen, van 1815 tot 1886. Dat de realisatie van de nieuwe Waterlinie zoveel tijd kostte, had alles te maken met de (internationale) politieke en militair-technische ontwikkelingen en de ingrijpende infrastructurele en waterstaatkundige veranderingen gedurende de negentiende eeuw. We kunnen in die eeuw een viertal bouwperiodes onderscheiden. In de eerste fase van 1815-1826 werden de versterkingen rondom Utrecht gerealiseerd. Vervolgens bouwde de Dienst der Fortificatiën van 1841 tot 1864 de torenforten bij de rivieraccessen en tussen 1867-1872 vonden overal in de Linie verbeteringen plaats. Ten slotte werden tussen 1871 en 1886 de laatste forten van de Linie gebouwd. In de twintigste eeuw veranderden de militaire tactieken drastisch en werden veldversterkingen tussen de forten aangelegd met diverse werken van gewapend beton.

Bouwfasen in de negentiende eeuw

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Gedurende de eerste bouwphase werd tussen 1816 en 1826 op de kwetsbare accessen rondom Utrecht een vijftal forten gebouwd. De eenvoudige werken bestonden uit aarden omwallingen, die precies in het hart van de te beveiligen weg of kade waren gelegen. De forten werden omgeven door een gracht en op de hoofdwal was de opstelplaats voor het geschut. De vorm en de omvang van de forten werden bepaald door de breedte van het acces en de ligging van de inundatiemiddelen. Op de hoog gelegen - en dus niet te inunderen - Houtense Vlakte werden vier lunetten gebouwd. Deze V-vormige versterkingen werden voorzien van zware bakstenen bekledingsmuren. Ten zuiden van Utrecht bouwde men ter bescherming van de inundatiesluizen forten bij Jutphaas, Vreeswijk en Culemborg. De volgende bouwphase diende zich aan nadat Nederland in 1839 België als onafhankelijke staat had erkend. Reorganisatie en vernieuwing van het verdedigingsstelsel waren nodig. Koning Willem II besloot tot een geconcentreerde verdediging, met de Nieuwe Hollandse Waterlinie als hoofddefensielinie. De vestingen en linies aan de landsgrenzen dienden om een eventuele vijandelijke opmars te vertragen, zodat de inundaties van Waterlinie tijdig konden worden gerealiseerd. De tweede actieve bouwperiode van de waterlinie duurde van 1841 tot 1864 en vond plaats, ondanks ingrijpende bezuinigingen op defensie (de omvang van het leger werd gehalveerd). Onder leiding van genieofficier Merkes van Gendt werden op de dijkaccessen langs de rivieren torenforten gebouwd. Bij de rivieraccessen van de Vecht, Lek, Linge en Waal verrezen ronde bakstenen torenforten. In diezelfde periode kregen veel kleinere werken van de linie 'bomvrije' gebouwen o.a. in de vorm van vierkante wachthuizen binnen de redoutes. Met de Napoleontische term 'bomvrij' (à l' épreuve de bombe) bedoelde men dat ze bestand waren tegen contemporain geschut. Het waren veelal wachthuizen met zware, gemetselde muren. Enige versterkingen op de dijkaccessen in het Vechtplassengebied, die nog uit de Franse tijd dateerden, werden vervangen door eenvoudige forten of redoutes. In 1853 werd de Kringenwet ingevoerd die bepaalde dat er binnen cirkel van 1000 meter van de forten beperkte bouw- en beplantingsvoorschriften golden i.v.m. een vrij schootsveld. Binnen deze kringen vinden we dan ook soms houten bebouwing. In 1951 werd de Kringenwet opgeschort en in 1963 ingetrokken. Omstreeks 1864 leek de Nieuwe Hollandse Waterlinie min of meer voltooid. Maar ontwikkelingen voor en tijdens de Frans-Duitse oorlog van 1870 brachten talloze tekortkomingen aan het licht, zowel op bouwkundig en wapentechnisch, als op tactisch gebied. Kolonel Kromhout kreeg de taak om de organisatie van de Waterlinie beter te structureren. Er waren veel te weinig bomvrije onderkomens voor manschappen en bomvrije magazijnen voor munitie. Bovendien bleken de zware muren van de hoge torenforten lang niet zo 'bomvrij' als ze heetten te zijn. Maar ook de nieuwe en de verbeterde 'bomvrije' forten bleken kort na oplevering alweer verouderd. In de daaropvolgende jaren werden de kwetsbare torens daarom beveiligd. Om de torens tegen directe treffers te beschermen, werd een zogenaamde 'contrescarp' aangebracht, een halfgrondgaande aanaarding van een dik kleipakket of een gemetselde en aangeaarde galerij die los stond van de toren en daar in een ruime halve cirkelvorm omheen lag. Ook veel andere bomvrije wachthuizen kregen een stevige aarden dekking. De derde bouwperiode (1867 - ca. 1872) volgde o.a. na de uitvindingen van geschut met een getrokken loop (ca. 1860). Dit ver dragende en nauwkeuriger geschut maakte duidelijk dat de werken in de Waterlinie toch zeer kwetsbaar waren. De forten misten dekkingsmogelijkheden voor manschappen en materieel. Er was behoefte aan bomvrije remises voor geschut en bomvrije kazernes voor de manschappen. Bovendien dienden de wallen te worden verzaaid. Door de toegenomen reikwijdte van de projectielen moesten de steden Naarden en Utrecht, die in de frontlinie kwamen te liggen, op grotere afstand worden verdedigd. Daarom werden vooruitgeschoven posten aangelegd. Het centraal gelegen Utrecht was al een kruispunt van wegen, maar werd sinds de jaren '60 ook een knooppunt van een nieuwe vorm van infrastructuur: de spoorwegen. De ring van zes oudere forten die Utrecht beschermde, lag ten opzichte van de mogelijke posities van vijandelijk geschut te dicht bij de stad. Daarom werd nog verder oostwaarts van de Domstad een tweede, vooruitgeschoven fortenkring aangelegd. Verder vonden langs de Lek verbeteringen plaats voor mogelijke onderwaterzettingen rond Utrecht: er kwam een nieuwe inlaatsluis bij Wijk bij Duurstede en er vonden verbeteringen plaats bij Honswijk. Begin jaren '70 realiseerde de regering zich dat het Nederlandse defensieapparaat de afgelopen dertig jaar sterk onder de bezuinigingen had geleden. Daarom diende de Minister van Oorlog de Vestingwet van 1874 in. Deze kende o.a. prioriteit toe aan de verbetering en vernieuwing van de Nieuwe Hollandse Waterlinie als hoeksteen van de Nederlandse verdediging. Binnen acht

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

jaar moesten nieuwe werkzaamheden voor de hoofdverdedigingslinie worden verwezenlijkt (ruim 10 miljoen gulden). Daarmee gingen men de vierde bouwperiode (ca. 1871-1886) in, die in feite een voortzetting was van de derde, maar op andere gronden. De Waterlinie was nog maar amper ingericht volgens de laatste eisen van een grote defensieve kracht, of in 1885 werd de brisantgranaat ingevoerd. Tegen dit explosieve projectiel was geen fort bestand. L'histoire se repète: op slag waren de forten van de gemoderniseerde Waterlinie weer verouderd en dus onbruikbaar. De geschiedenis van de vestingbouw leert dat de ontwikkelingen van de verdedigingsmethoden voortdurend achterlopen op die van de aanvalswapens. De forten bleken niet meer geschikt als opstellingsplaats voor vestinggeschut. Om trefkans te voorkomen, moesten manschappen en geschut worden gespreid in het linielandschap. De forten vervulden nog wel een rol als stormvrij infanteriesteunpunt. Sindsdien speelde 'maskering'(camouflage) door beplantingen op en bij de forten een rol. In deze periode werden op veel forten, behalve fortwachterswoningen, ook houten genie- en artillerieloodsen gebouwd om het materieel in vreedstijd vochtvrij te stallen. Ondertussen vond toch op grote schaal nieuwbouw plaats in de Waterlinie. Van noord tot zuid verrezen nieuwe forten en batterijen in de Linie om een aaneengesloten 'snoer' van steunpunten op bepaalde afstand van elkaar te realiseren. Daarna kwam de fortenbouw tot stilstand. Het nut en de kracht van de kostenverslindende en snel verouderende forten van de Waterlinie stonden aan het eind van de negentiende eeuw ter discussie. Het accent werd van de zogenaamde 'dode weermiddelen' verlegd naar de levende, mobiele strijdkrachten die verspreid in veldversterkingen in de Linie zouden moeten opereren om een stormaanval met de nieuwste wapens te weerstaan.

WOI en WOII

Tijdens de mobilisaties van WOI en WOII werd een groot aantal veldversterkingen voor artillerie, infanterie en munitieopslag aangelegd. Loopgravenstelsels, groepsnesten, prikkeldraadversperringen, gevechtswagenversperringen en tankgrachten bepaalden het gezicht van de jongste Waterlinie. Ook bouwde men honderden betonnen groepsschuilplaatsen en vele mitrailleurkazematten tussen de forten in het linielandschap. Op en bij de forten verschenen de moderne golfplaten Nissen-hutten en Romney-loodsen voor diverse doeleinden.

TUSSENSTELLING RIJNAUWEN-VECHTEN

Inleiding complex

De TUSSENSTELLING RIJNAUWEN-VECHTEN, als verbinding tussen de forten bij Rijnauwen en bij Vechten, bestaat in hoofdzaak uit kleine betonnen werken uit de mobilisatieperiode 1914-1919 en in het bijzonder uit in lineair verband gebouwde schuilplaatsen van de Typen 1918 / I en 1918 / II. Vrijwel alle onderdelen van het complex liggen ruwweg tussen deze beide forten. Het acces via de niet inundeerbare Houtense Vlakte, ten zuidoosten van de stad Utrecht, en via de Kromme Rijn werd tot het eind van de 19de eeuw verdedigd door middel van een aantal forten en andere werken, waaronder het Fort bij Vechten en het Fort bij Rijnauwen. Rond 1900 is besloten de geconcentreerde verdediging door middel van forten in geval van mobilisatie gedeeltelijk te vervangen door en aan te vullen met verspreide gevechtsoptellingen. Naast de werken van de 'Tussenstelling Rijnauwen-Vechten' ging het hierbij om zwermen van kleine betonnen werken tussen het Fort bij Rijnauwen en De Lunetten en tussen de forten bij Vechten en bij 't Hemeltje. Tezamen met de forten vormden deze kleine betonnen en andere werken, die in verschillende fasen in de periode ca. 1900-1940 tot stand zijn gebracht, de vooruitgeschoven verdediging van de Houtense Vlakte. Deconcentratie van de verdediging was onder meer een antwoord op de komst van het getrokken geschut (met roterende puntvormige projectielen), de brisantgranaat (met hoogexplosieve springstof) en op het verschijnen van mobiel en verdragend geschut. In de laatste decennia van de 19de eeuw waren forten hiermee gemakkelijke en kwetsbare doelwitten geworden, die grote risico's opleverden door de erin geconcentreerde functies. Vanaf het einde van de 19de eeuw werd daarom een deconcentratie van functies uitgevoerd, onder meer in de vorm van tussenbatterijen met betonnen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

batterij-schuilplaatsen. In de mobilisatieperiode 1914-1918 ging deze deconcentratie verder en werden (gemetselde, houten en aarden) loopgraven, manschappenopstellingen, -schuilplaatsen en betonnen en geschutsopstellingen (kazematten), e.d. aangelegd. Ook de komst van veel snellere aanvals- en vervoersmiddelen - zowel over land als door de lucht - waardoor verrassingsaanvallen mogelijk werden, speelde hierbij een rol, vooral in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog. Deconcentratie van de verdediging was een verschijnsel dat zich op veel plaatsen voordeed, maar vooral in het vlakke en 'overzichtelijke' Nederland, waaronder het gebied van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, waar verschillende typen kleine betonnen werken zijn gerealiseerd. De veruit het meest voorkomende hiervan zijn de Schuilplaatsen Type 1918 / I en 1918 / II en de - in dit complex overigens weinig vertegenwoordigde - in de jaren 1939-1940 gebouwde Groepsschuilplaatsen Type P - ook bekend als 'piramide'.

Ligging en relatie tot andere complexen

De 'Tussenstelling Rijnauwen-Vechten' is lineair van karakter en overbrugt een groot deel van de niet inundeerbare ruimte tussen de forten bij Rijnauwen en bij Vechten, die beide behoren tot de zogenoemde 'voortuitgeschoven forten' van de tweede ring om Utrecht. De tussenstelling ligt verder op geruime afstand vóór De Lunetten - vier naast elkaar gelegen lunetvormige, kleine forten, die behoren tot de oudere, eerste ring om Utrecht. Het infanteriegeschut en de mitrailleurs van deze forten en tussengelegen werken bestreken het acces en konden - net als het tussen het Fort bij Rijnauwen en De Lunetten gesitueerde complex van betonnen werken - de tussenstelling Rijnauwen-Vechten ondersteunen en een vijandelijke doorbraak proberen af te grendelen.

Omschrijving complex

In en nabij de 'TUSSENSTELLING RIJNAUWEN-VECHTEN' zijn vanaf 1914 tot en met april 1940 in fasen onder meer tientallen (gewapend) betonnen (groeps)schuilplaatsen tot stand gebracht, naast kazematten, loopgraven en verspreide open batterijen. Een deel van de kazematten werd gebouwd op of in de directe nabijheid van de bestaande forten; de betonnen (groeps)schuilplaatsen bevinden zich in grote meerderheid in het door loopgraven doorsneden gebied tussen beide forten, waar zich ook de open gevechtsoopstellingen (groepsnesten) bevonden. Tot kort voor het begin van de Tweede Wereldoorlog in Nederland zijn aanvullingen gedaan op de aanwezige militaire infrastructuur, onder meer door de constructie van diverse vormen van (tank)hindernissen. De meeste betonnen werken werden gebouwd volgens standaardontwerpen, soms met kleine onderlinge variaties, wijzigingen of afwijkingen. Het betreft in het complex 'Tussenstelling Rijnauwen-Vechten' vooral schuilplaatsen van de typen 1918 / I en 1918 / II (1918) en enkele groepsschuilplaatsen van het type P (1939-1940), alsmede een aantal zogenoemde gietstalen koepelkazematten (1939-1940). De uit 1918 daterende betonnen werken liggen in een nog herkenbaar lineair verband, dat zijn oorsprong had in een dubbel, maar later vrijwel geheel geëffend loopgravenstelsel. De andere werken zijn eveneens zodanig gesitueerd dat ze solide dekking konden verschaffen aan in (houten) loopgraven en andere (meest tijdelijke) werken opererende manschappen te velde, of zijn zodanig gelegen dat ze strategische objecten konden verdedigen en/of dekking konden bieden. Enige tamelijk zeldzame onderdelen van het complex zijn de schuilplaatsen Type 1916 / I (A1). Oostelijk van deze werken, die alle binnen de schootsvelden van (minimaal één van) de forten waren gelegen, bevinden zich thans onder meer nog 'zigzaggende' resten van een voormalige tankgracht en betonnen blokken in het wegdek (namelijk relictten van een tankversperring), die tezamen deel uitmaakten van een tankhindernis (ca. 1940). Van de verschillende aard- en andere werken kunnen nog resten of sporen in de bodem aanwezig zijn.

De bescherming van de 'Tussenstelling Rijnauwen-Vechten' omvat de volgende complexonderdelen:

1 SCHUILPLAATSEN TYPE 1916/I (A1) 2 SCHUILPLAATSEN TYPE 1918/I; Van deze zijn er in de jaren 1936-1938 meerdere omgebouwd tot mitrailleurkazematten. 3 SCHUILPLAATSEN TYPE 1918/II; Van deze zijn er in de jaren 1936-1938 meerdere omgebouwd tot

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

mitrailleurkazematten. 4 GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P 5 GIETSTALEN KOEPELKAZEMATTEN TYPE G, alle ontstaan van de gietstalen koepel 6 BETONBLOKKEN VAN TANKVERSPERRINGEN en TANKHINDERNIS / (ANTI)TANKGRACHT

Waardering complex

De 'TUSSENSTELLING RIJNAUWEN-VECHTEN' is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is aangelegd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19e en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw) c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

Het betreft hier een complex dat in eerste aanleg en in hoofdzaak een voorbeeld is van een veldversterking uit de perioden 1914-1918 en 1939-1940, waarin talrijke kleine betonnen werken zijn opgenomen.

* Ensemblewaarde en situationele waarden vanwege de ligging binnen het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen en in het bijzonder in de directe relatie tot de complexen Fort bij Rijnauwen en Fort bij Vechten en het acces van de Houtense Vlakte. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang van de onderdelen van het complex. Tevens is hier sprake van een tamelijk gave relatie met het schootsveld.

* Archeologische waarden vanwege de mogelijk in de bodem aanwezige sporen en resten van loopgraven, antitankgrachten en dergelijke.

* Het complex is representatief (karakteristiek) omdat het duidelijk herkenbaar als gedeconcentreerde verdedigingslijn is toegevoegd aan het bestaande fortificatiestelsel.

* Het complex is goed bewaard omdat vrijwel alle gebouwde onderdelen zich nog in het veld laten herkennen.

Inleiding

SCHERFVRIJE SCHUILPLAATSEN TYPE 1916 / I (A1) als onderdelen van lineaire en accesverdediging op basis van loopgravenstelsels, gedekte wegen en dergelijke. Binnen de 'Tussenstelling Rijnauwen-Vechten' liggen twee schuilplaatsen van het type 1916/I. Eén schuilplaats ligt westelijk van de Rhijnauwenselaan, niet ver van de direct aan deze weg grenzende groepsschuilplaats type 1918 / I. De andere ligt ten zuiden van de autosnelweg A 12, noordelijk van het Fort bij Vechten. Schuilplaatsen type 1916 / I en 1916 / II zijn volgens min of meer uniform of standaardontwerp in 1916 en 1917 op meerdere plaatsen in de Nieuwe Hollandse Waterlinie gebouwd. Er zijn verder onder meer exemplaren bij Fort Vuren en bij de Batterij onder Brakel. De als monolithische, cilindrische

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

betonnen constructies uitgevoerde schuilplaatsen maakten deel uit van betonexperimenten van de Genie. Dergelijke betonnen schuilplaatsen waren gewoonlijk geïntegreerd in loopgraven, aan de keelzijde van de dekking. De gesloten voorzijde of frontzijde van de schuilplaatsen was gedekt door een grind- of puinkist, of door aardwerken die deel uitmaakten van een dijk, een glacis ter bescherming van de loopgraaf of een gedekte weg. Deze puin-, grind- of aardwerken zijn soms niet meer aanwezig of nog slechts met moeite herkenbaar, terwijl ook de sporen van de aarden loopgraven meestal voor een groot deel zijn uitgewist. Het type 1916 / I (ook wel type 1917 genoemd) bleek bij proefnemingen erg kwetsbaar te zijn. Het type is vrij zeldzaam, ook in de dubbele uitvoering 1916 / II, die twee ingangen kent en ongeveer 6 meter lang is.

Omschrijving

SCHERFVRIJE SCHUILPLAATSEN TYPE 1916 / I (A1) zijn éénlaagse, in gewapend beton uitgevoerde, scherfvrije, militaire onderkomens, die beschutting konden bieden aan 4 manschappen infanterie / artillerie. De schuilplaatsen 1916 / I zijn gebouwd op een rechthoekig grondplan van ongeveer 3,50 x 1,50 x 1,50 m (b x d x h), maar daarbij uitgevoerd volgens ongeveer achtkantig cilindrisch model dat afketsen van scherven moest bevorderen. De lange gevels, het dak en de buitenzijde van de vloer vertonen dan ook een stompe knik over de volle lengte. De beide blinde zijgevels zijn verticaal uitgevoerd. De schuilplaatsen Type 1916 / I zijn als monolithische betonnen werken geconstrueerd en waren via een toegangsopening, centraal aan de loopgraafzijde of keelzijde, toegankelijk. De scherfvrije schuilplaatsen type 1916 / I liggen door effening van de bodem voor het grootste deel ondergronds en zijn meestal dichtgezet door middel van metselwerk of beton, maar in enkele gevallen zijn ze nog open of opnieuw geopend. De thans enkele tientallen centimeters boven terreinniveau gelegen en maar ten dele zichtbare toegangen zijn omgeven door verticale, rechthoekige verdikte betonnen omlijstingen. De schuilplaatsen waren afsluitbaar door middel van ijzeren luiken, maar deze zijn niet meer aanwezig.

Waardering

De SCHERFVRIJE SCHUILPLAATSEN TYPE 1916 / I (A1) van de Tussenstelling Rijnauwen-Vechten zijn van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar versterkt en verbeterd.
- * Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw) c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

Het betreft hier onderdelen van omstreeks 1916, namelijk voorbeelden van scherfvrije, betonnen schuilplaatsen, die tevens als betonexperimenten te boek staan.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder als een met loopgravenstelsels samenhangend

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

relict.

* De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze herkenbaar als onderdelen van een gedeconcentreerde verdedigingslijn zijn toegevoegd aan het bestaande fortificatiestelsel en vertegenwoordigen een tamelijk grote zeldzaamheidswaarde.

* De onderdelen zijn tamelijk gaaf bewaard en laten zich als gebouwde onderdelen nog goed in het veld herkennen.

Monumentnummer*: 531086

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	31 augustus 2012
Kadaster deel/nr	82778/55

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Vechten	Bunnik	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Vechten	tussen Rijnauwen en Vechten

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Bunnik	D			84
Bunnik	C			176
Bunnik	D			155
Bunnik	D			152
Bunnik	A			3881
Bunnik	B			938
Bunnik	D			22
Bunnik	B			645

*Omschrijving***

Cluster 41.

Inleiding

SCHUILPLAATSEN TYPE 1918/I zijn gewapend betonnen, granaatvrije manschappenonderkomens, die gewoonlijk deel uitmaakten van lineaire, gedeconcentreerde verdedigingswerken. De meeste exemplaren binnen het complex 'Tussenstelling Rijnauwen-Vechten' liggen thans ten noorden van de autosnelweg A 12, een kleiner aantal ten zuiden ervan. Schuilplaatsen Type 1918/I en Type 1918/II zijn volgens min of meer uniform of standaardontwerp in 1918 op meerdere plaatsen in West-Nederland gebouwd. Beide typen komen voor binnen de Stelling van Amsterdam (onder meer bij Spaarndam) en op diverse plaatsen in de Nieuwe Hollandse Waterlinie (onder meer bij Naarden, in het gebied tussen het Fort bij Rijnauwen en het Fort bij Vechten (= de Houtense Vlakte) en bij Fort Everdingen. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze geacht werden bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber. In het begin van de 20ste eeuw is hiervoor een standaard ontwikkeld, die gekoppeld is aan de diameter van brisante

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

projectielen, uitgedrukt in weerstandsklassen. Zo is er een weerstandsklasse W 12-15: bestand tegen langdurige beschieting met brisantgranaten van 12 cm en enkele treffers van 15 cm. Het totaal aantal gebouwde exemplaren van de Typen 1918/I en 1918/II in de Nieuwe Hollandse Waterlinie bedraagt ongeveer 225; het merendeel (circa 165) hiervan bestaat nog. De grootste concentratie van schuilplaatsen Type 1918/I en 1918/II bevindt zich thans nog op de Houtense Vlakte, waar er 147 zijn gerealiseerd. De schuilplaats Type 1918/I (ca. 125 stuks) kwam meestal tot stand aan de voorste van dubbele loopgraafstelsels. De schuilplaats Type 1918/II (ca. 100 stuks) is meestal gebouwd langs de achterste loopgraaf. Doordat de loopgraven en andere aardwerken later vrijwel overal zijn geëffend, liggen de betonnen schuilplaatsen tegenwoordig meestal voor een deel beneden het maaiveld. De van oudsher geheel gesloten frontzijde van de schuilplaatsen was gewoonlijk geheel gedekt door aardwerken die deel uitmaakten van een glacis ter bescherming van de loopgraaf of van een gedekte weg. Deze aardwerken zijn thans meestal niet meer aanwezig of slechts met moeite herkenbaar. In een aantal gevallen is de aanaarding aan de frontzijde of de flank in de jaren 1936-1938 met opzet (ten dele) verwijderd of niet weer aangebracht om de 20 jaar oude schuilplaatsen Type 1918/I en 1918/II om te vormen tot mitrailleurkazematten. Van zulke omgebouwde exemplaren zijn er tientallen aanwezig in de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Van de Typen 1918/I en 1918/II bestaan varianten, die zich onder meer laten herkennen in de hellingshoek van de keelzijde en door verschillend uitgevoerde toegangsopeningen.

Omschrijving

SCHUILPLAATSEN TYPE 1918/I zijn éénlaagse, gewoonlijk in circa 1.00 m dik gewapend gietbeton uitgevoerde, granaatvrije, militaire onderkomens, die beschutting konden bieden aan 8 manschappen infanterie / artillerie, bij dekkingsklasse W 15-21. Het lineaire verband dat de schuilplaatsen tijdens hun functioneren kenmerkte, is nog goed in het veld waarneembaar. De schuilplaatsen 1918/I zijn gebouwd op een rechthoekig grondplan, bij maten van ongeveer 5,00 x 5,50 x 3,70 m, (b x d x h) waarvan de basis zelden of nooit zichtbaar is. De zichtbare hoogte boven het maaiveld varieert, maar bedraagt binnen dit cluster op het hoogste punt 1,50 à 2,50 m. De beide blinde zijgevels en de gesloten voorzijde / frontzijde zijn verticaal uitgevoerd, om met een scherpe knik over te gaan in het naar achteren iets oplopende dakvlak. Dit dakvlak daalt na een stompe hoek onder een helling van ongeveer 45° naar de vaak niet, of maar ten dele zichtbare, lage, verticale (ondergrondse) gevel aan de keelzijde. Een variant van Type 1918/I kent hier een minder steile helling. In een aantal gevallen zijn in de gevels ijzeren haken meegegoten die konden dienen ter bevestiging van camouflagemateriaal. De schuilplaatsen Type 1918/I zijn als monolithische betonnen werken geconstrueerd en zijn slechts via één toegangsopening, aan de loopgraafzijde - de keelzijde - toegankelijk geweest. Deze excentrisch, rechts in de gevel gelegen toegangen zijn omgeven door een verdikte betonnen omlijsting, die in hetzelfde vlak als het achterste, schuin verlopende dakvlak is aangebracht. In deze omlijstingen komen variaties voor, onder meer met een verzwaring aan de bovenzijde. De laag uitgevoerde toegangen zijn later meestal dichtgezet door middel van metselwerk of beton, maar ook met puin volgestopte exemplaren komen voor. In enkele gevallen zijn de schuilplaatsen nog open of opnieuw geopend. (Resten van) deuren of luiken zijn niet aangetroffen en zijn in elk geval uiterst schaars; wel bevinden zich nog ijzeren haken in de plafonds bij de toegangen, waarin ijzeren luiken konden worden gehangen. In een aantal gevallen is in de jaren 1936-1938 aan de frontzijde, overhoeks of opzij een extra gevelopening gemaakt om als schietgat voor een mitrailleur te dienen. Aldus veranderde de functie van schuilplaats in die van mitrailleurkazemat. Het interieur van de schuilplaatsen Type 1918/I bestaat uit een ongeveer voor de helft beneden het maaiveld gelegen, rechthoekige ruimte, die in gebukte houding via de in een hoek gelegen betonnen trap van enkele treden bereikbaar is. De op ruim twee meter boven vloerniveau gelegen, ca. 1.00 m dikke plafonds lopen aan de voorzijde iets gebogen af.

Waardering

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De SCHUILPLAATSEN TYPE 1918/I van de Tussenstelling Rijnauwen-Vechten zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden, als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19e en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

Het betreft hier onderdelen uit de periode 1914-1918. Deze onderdelen zijn voorbeelden van gewapend betonnen schuilplaatsen, thans zonder aarden dekking.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder in de lineaire situering, die een herinnering is aan de bijbehorende loopgravenstelsels.

* De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze duidelijk herkenbaar als onderdeel van een gedeconcentreerde verdedigingslijn zijn toegevoegd aan het bestaande fortificatiestelsel.

* De onderdelen zijn tamelijk gaaf bewaard en laten zich als gebouwde elementen nog goed in het veld herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Kazemat (B)

Functie

Kazemat (B10)

Monumentnummer*: 531087

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	31 augustus 2012
Kadaster deel/nr	82778/29

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Bunnik	Bunnik	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Vechten	gelegen tussen Rijnauwen/Vechten

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Bunnik	D			160
Bunnik	D			193
Bunnik	D			155
Bunnik	B			937
Bunnik	B			938
Bunnik	C			175
Bunnik	D			152
Bunnik	C			176
Bunnik	D			84
Bunnik	B			645

*Omschrijving***

Cluster 41.

Inleiding

SCHUILPLAATSEN TYPE 1918/II zijn gewapend betonnen, granaatvrije manschappenonderkomens, die gewoonlijk deel uitmaakten van lineaire, gedeconcentreerde verdedigingswerken. De meeste exemplaren binnen het complex 'Tussenstelling Rijnauwen-Vechten' liggen thans ten noorden van de autosnelweg A 12, een kleiner aantal ten zuiden ervan. Schuilplaatsen Type 1918/I en Type 1918/II zijn volgens min of meer uniform of standaardontwerp in 1918 op meerdere plaatsen in West-Nederland gebouwd. Beide typen komen voor binnen de Stelling van Amsterdam (onder meer bij Spaarndam) en op diverse plaatsen in de Nieuwe Hollandse Waterlinie (onder meer bij Naarden, in het gebied tussen Fort Rijnauwen en Fort Vechten [= de Houtense Vlakte] en bij Fort Everdingen.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze geacht werden bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber. In het begin van de 20ste eeuw is hiervoor een standaard ontwikkeld, die gekoppeld is aan de diameter van brisante projectielen, uitgedrukt in weerstandsklassen. Zo is er een weerstandsklasse W 12-15: bestand tegen langdurige beschieting met brisantgranaten van 12 cm en enkele treffers van 15 cm. Het totaal aantal gebouwde exemplaren van de Typen 1918/I en 1918/II in de Nieuwe Hollandse Waterlinie bedraagt ongeveer 225; het merendeel (circa 165) hiervan bestaat nog. De grootste concentratie van schuilplaatsen Type 1918/I en 1918/II bevindt zich thans nog op de Houtense Vlakte, waar er 147 zijn gerealiseerd. De schuilplaats Type 1918/I (ca. 125 stuks) kwam meestal tot stand aan de voorste van dubbele loopgraafstelsels. De schuilplaats Type 1918/II (ca. 100 stuks) is meestal gebouwd langs de achterste loopgraaf. Doordat de loopgraven en andere aardwerken later vrijwel overal zijn geëffend, liggen de betonnen schuilplaatsen tegenwoordig meestal voor een deel beneden het maaiveld. De van oudsher geheel gesloten frontzijde van de groepschuilplaatsen was gewoonlijk geheel gedekt door aardwerken die deel uitmaakten van een glacis ter bescherming van de loopgraaf of van een gedekte weg. Deze aardwerken zijn thans meestal niet meer aanwezig of slechts met moeite herkenbaar. In een aantal gevallen is de aanaarding aan de frontzijde of de flank in de jaren 1936-1938 met opzet (ten dele) verwijderd of niet weer aangebracht om de 20 jaar oude schuilplaatsen Type 1918/I en 1918/II om te vormen tot mitrailleurkazematten. Van zulke omgebouwde exemplaren zijn er tientallen aanwezig in de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Van de Typen 1918/I en 1918/II bestaan varianten, die zich onder meer laten herkennen in de hellingshoek van de keelzijde en door verschillend uitgevoerde toegangsoeningen.

Omschrijving

SCHUILPLAATSEN TYPE 1918/II zijn éénlaagse, gewoonlijk in circa 1.00 m dik gewapend gietbeton uitgevoerde, granaatvrije, militaire onderkomens, die beschutting konden bieden aan 16 manschappen infanterie / artillerie, bij dekkingsklasse W 15-21. Het lineaire verband in de tweede loopgraaflijn dat de schuilplaatsen tijdens hun functioneren kenmerkte, is nog goed in het veld waarneembaar. De schuilplaatsen 1918/II zijn gebouwd op een rechthoekig grondplan, bij maten van ongeveer 10,00 x 5,50 x 3,70 m, (b x d x h) waarvan de basis zelden zichtbaar is. De zichtbare hoogte boven het maaiveld varieert, maar bedraagt op het hoogste punt 1,50 à 2,50 m. De beide blinde zijgevels en de gesloten voorzijde / frontzijde zijn verticaal uitgevoerd, om met een scherpe knik over te gaan in het naar achteren iets oplopende dakvlak. Dit dakvlak daalt na een stompe hoek onder een helling van ongeveer 45° naar de vaak niet, of maar ten dele zichtbare, lage, verticale gevel aan de keelzijde. Een variant van Type 1918/I kent hier een minder steile helling. In een aantal gevallen zijn in de gevels ijzeren haken meegegoten die konden dienen ter bevestiging van camouflagemateriaal. De schuilplaatsen Type 1918/II zijn als monolithische betonnen werken geconstrueerd en zijn via twee toegangsoeningen, links en rechts, aan de loopgraafzijde - de keelzijde - toegankelijk geweest. Deze toegangen zijn omgeven door een verdikte betonnen omlijsting, die in hetzelfde vlak als het achterste, schuin verlopende dakvlak is aangebracht. In deze omlijstingen komen variaties voor, onder meer met een verzwaring aan de bovenzijde. De laag uitgevoerde toegangen zijn later meestal dichtgezet door middel van metselwerk of beton, maar ook met puin volgestopte exemplaren komen voor. In enkele gevallen zijn de schuilplaatsen nog open of opnieuw geopend. (Resten van) deuren of luiken zijn niet aangetroffen en zijn in elk geval uiterst schaars; wel bevinden zich nog ijzeren haken in de plafonds bij de toegangen, waarin ijzeren luiken konden worden gehangen. In een aantal gevallen is in de jaren 1936-1938 aan de frontzijde, overhoeks of opzij een extra gevelopening gemaakt om als schietgat voor een mitrailleur te dienen. Aldus veranderde de functie van schuilplaats in die van mitrailleurkazemat. Het interieur van de schuilplaatsen Type 1918/II bestaat uit een ongeveer voor de helft beneden het maaiveld gelegen, rechthoekige ruimte, die in gebukte houding via in de hoeken gelegen betonnen trappen van enkele treden bereikbaar is. De op ruim twee meter boven vloerniveau gelegen, ca. 1.00 m dikke plafonds zijn

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

vlak en rechthoekig.

Waardering

SCHUILPLAATSEN TYPE 1918/II van de Tussenstelling Rijnauwen-Vechten zijn van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden, als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.
- * Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19e en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

Het betreft hier onderdelen uit de periode 1914-1918. Deze onderdelen zijn voorbeelden van gewapend betonnen schuilplaatsen, thans zonder aarden dekking (later verwijderd).

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder in de lineaire situering, die een herinnering is aan de bijbehorende loopgravenstelsels.
- * De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze duidelijk herkenbaar als onderdeel van een gedeconcentreerde verdedigingslijn zijn toegevoegd aan het bestaande fortificatiestelsel.
- * De onderdelen zijn tamelijk gaaf bewaard en laten zich als gebouwde elementen nog goed in het veld herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Kazemat (B)

Functie

Kazemat (B10)

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531088

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	31 augustus 2012
Kadaster deel/nr	82778/42

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Vechten	Bunnik	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Vechten	tussen Rijnauwen en Vechten

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Bunnik	C			273
Bunnik	B			937

*Omschrijving***

Cluster 41.

Inleiding

GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P zijn gewapend betonnen manschappenonderkomens, die gewoonlijk deel uitmaakten van gedeconcentreerde verdedigingswerken. De groepsschuilplaatsen Type P zijn volgens min of meer uniform of standaardontwerp in de jaren 1939-1940 op meerdere plaatsen in Nederland gebouwd. Ze komen in groten getale voor aan het Zuidfront van de zogenoemde Vesting Holland (aan de Nieuwe Merwede en het Hollandsch Diep) en op diverse plaatsen in de Nieuwe Hollandse Waterlinie - toen het Oostfront van de Vesting Holland genoemd (onder meer in het gebied tussen het Fort bij Rijnauwen en het Fort bij Vechten (= de Houtense Vlake) en bij Fort Everdingen. Het totaal aantal gebouwde exemplaren bedraagt circa 700, waarvan in de Nieuwe Hollandse Waterlinie ongeveer 570; het merendeel (ca. 400) hiervan bestaat nog. Het bouwprogramma van de groepsschuilplaatsen Type P was bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog niet afgerond en een aantal exemplaren is nooit voltooid. Er bestaan diverse varianten van het Type P, zowel qua maatvoering en dekkingsklasse als in uitvoering en detaillering. Zo zijn er exemplaren gebouwd in de dekkingsklassen W 15-21 en W 21-28 bij maten die uiteenlopen van circa 5,50 x 7,20 x 4,70 m tot 6,50 x 8,20 x 4,90 m (b x d x h), maar uit oogpunt van materiaalbesparing is soms van deze standaardmaten is afgeweken. Type P (vanwege de markante vorm ook wel 'piramide' genoemd) is vermoedelijk het meest bekende type betonnen verdedigingswerk in Nederland. Het type kwam voort uit het zogenoemde VIS 77 (Voorschrift Inrichten Stellingen no. 77), uit 1928, en had onder meer als bestemming deel uit te maken van de verdediging van een aantal nieuwe of verbeterde accessen, waaronder vooral (autosnel)wegen. De groepsschuilplaats Type P kwam gewoonlijk tot stand in de directe nabijheid van reeds bestaande of in dezelfde tijd gerealiseerde kazematten, geschutsopstellingen,

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

versterkingen of groepsnesten. De van oudsher geheel gesloten en vlakke voorzijde of frontzijde van de groepsschuilplaatsen Type P was in veel gevallen gedekt door aardwerken die deel konden uitmaken van een glacis ter bescherming van een groepsnest. Deze aardwerken zijn thans meestal niet meer aanwezig of nog slechts met moeite herkenbaar, maar met name op forten of in anderszins geaccidenteerd terrein zijn ze soms nog wel aanwezig. Er zijn talrijke exemplaren van het Type P gebouwd in inundeerbare gebieden, waarbij in een aantal gevallen een - door inklinking van de bodem - zichtbaar geworden paalfundering is toegepast; bij andere is een rondom uitstekende funderingsplaat en incidenteel een trog tegen inundatiewater zichtbaar. Er liggen slechts enkele exemplaren van de betonnen werken Groepsschuilplaatsen Type P binnen het complex 'Tussenstelling Rijnauwen-Vechten', waaronder één ten noorden van het Fort bij Rijnauwen, nabij een Gietstalen Koepelkazemat Type G.

Omschrijving

GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P zijn éénlaagse, in gewapend, ca. 1,00 tot 1,80 m dik gietbeton uitgevoerde, granaatvrije, militaire onderkomens, die beschutting konden bieden aan 10-12 manschappen infanterie / artillerie, bij dekkingsklassen W 15-21 of W 21-28. In het Oostfront van de Vesting Holland behoren de meeste tot de zwaardere klasse. De groepsschuilplaatsen Type P zijn gebouwd op een rechthoekig grondplan, bij maten die uiteenlopen van ongeveer 5,50 x 7,20 x 4,70 m tot 6,50 x 8,20 x 4,90 (b x d x h). De zichtbare hoogte boven het maaiveld varieert echter. De beide blinde zijgevels en de keelzijde zijn tot op ongeveer 3,00 m hoogte verticaal uitgevoerd. Daarboven gaan deze gevels met een knik van ongeveer 45° naar binnen, om vervolgens over te gaan in een vlakke dekking, waardoor ze op een afgeknotte piramide leken. Rechts in de keelzijde is op plaatselijk verschillende hoogte boven maaiveld een (later al dan niet dichtgezette), meestal vierkante, soms rechthoekige, toegangsopening. De in zijn geheel verticale, gesloten frontzijde weerspiegelt de hoeken van 45° en eindigt dus als een 'afgeknotte puntgevel'. In een aantal gevallen zijn in de gevel(s) ijzeren haken of beugels meegegoten die konden dienen ter bevestiging van camouflagemateriaal. Een kenmerkend onderdeel bovenop de schuilplaats type P is de conische, betonnen 'uitlaat', die bestemd was voor toepassing van een periscoop. Deze periscopen zijn in de praktijk echter nooit aangebracht. Het interieur van de groepsschuilplaatsen Type P bestaat uit een korte gang (meestal met een betonnen keermuur of balustrade en gewoonlijk enkele neergaande treden) en een van daaruit naar links gerichte 'sluis' die, wanneer het werk was voltooid, afgrendelbaar was door een (uit meerdere delen bestaande) zware, stalen deur. Via een tweede, vergelijkbare deur kon rechtsom een achterliggende, vrijwel vierkante ruimte worden bereikt, de echte schuilplaats. De toegang kon vanuit deze ruimte worden gedekt door een schietgat. De stalen deuren zijn in de praktijk zelden geplaatst; in een aantal gevallen wel houten deuren. De ingangen zijn later vaak dichtgezet met baksteen en gepleisterd. De op ruim twee meter boven vloerniveau gelegen plafonds zijn vlak en rechthoekig. In een aantal gevallen zijn nog interieuronderdelen aanwezig, zoals (resten van) houten banken of een steun voor het luik ter afsluiting van het schietgat voor de bestrijking de ingang.

Waardering

De GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P binnen het complex Tussenstelling Rijnauwen-Vechten zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden, als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19e en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw).

Het betreft hier onderdelen uit de periode 1939-1940. Deze onderdelen zijn voorbeelden van gewapend betonnen manschappenschuilplaatsen, thans zonder aarden dekking.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze duidelijk herkenbaar als onderdeel van een gedeconcentreerde verdedigingslijn zijn toegevoegd aan het bestaande fortificatieselsel.

* De onderdelen zijn tamelijk gaaf bewaard en laten zich als gebouwde elementen nog goed in het veld herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Kazemat (B)

Functie

Kazemat (B10)

Monumentnummer*: 531089

Status rijksmonument
Inschrijving register* 31 augustus 2012
Kadaster deel/nr 82778/14

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Vechten Bunnik Utrecht

Locatiennaam Locatieomschrijving
Vechten tussen Rijnauwen en Vechten

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Bunnik	D			84
Bunnik	D			152
Bunnik	B			937
Bunnik	D			22
Bunnik	C			256
Bunnik	B			938

Omschrijving**

Cluster 41.

Inleiding

GIETSTALEN KOEPELKAZEMATTEN TYPE G zijn gewapend betonnen, gesloten mitrailleurpostplaatsen, die gewoonlijk deel uitmaakten van gedeconcentreerde verdedigingswerken met loopgravenstelsels, groepsnesten, groepsschuilplaatsen, hindernissen en dergelijke. In 1936 is, als aanvulling op de gewapend betonnen kazemat, in Nederland de zogenoemde gietstalen koepelkazemat geïntroduceerd, die was gebaseerd op een al in 1917 in Frankrijk toegepast systeem. De gebruikte pantserkoepels waren gering van omvang (gunstig i.v.m. zichtbaarheid en trefkans), rond van vorm (gunstig i.v.m. afschampen treffers en sterkte), relatief eenvoudig in serie te produceren en ze hadden een 'externe' schietopening (gunstig i.v.m. gassen en geluid). Bovendien konden ze in Nederland worden vervaardigd, wat afhankelijkheid van het buitenland belangrijk verkleinde. Een eerste bestelling van 100 stuks in Nederland (bij DEMKA) werd gevolgd door een tweede van 50 stuks bij de Belgische Soc. Anonyme John Cockerill. In totaal moeten er in korte tijd ruim 700 zijn gegoten, maar hiervan zijn er slechts enkele overgebleven. De gietstalen koepels, met een doorsnede van 1,75 m en dikten van 10-14 centimeter, zijn geïnstalleerd in meerdere kazemattypen met weerstandsklassen W 12-15 en W 21-28. Kort voor het begin van de Tweede Wereldoorlog zijn op verschillende plaatsen in de Nederlandse linies zogenoemde Koepelkazematten Type G tot

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

stand gebracht, met name in de IJssellinie, de Maaslinie, de Grebbelinie (elk ca. 150) en de Nieuwe Hollandse Waterlinie (ca. 80 in een verzwaarde uitvoering van 14 centimeter dikte). De gebruikelijke constructie van gewapend beton met één of meer vaste schietgaten was hierbij verlaten ten gunste van een systeem dat een binnen variabele grenzen (tot 270 0) te projecteren schietsrichting, binnen een gietstalen cilinder met koepeldak bezat. De schietopening in de koepel vormde een afgeronde rechthoekige 'wenkbrauw' van omstreeks 10 cm dikte, die enige decimeters buiten de koepel stak en bescherming bood aan de erbinnen opgestelde mitrailleur. Het schietgat en de toegang tot de kazemat, die zich in een uitsparing achter de koepel bevond, konden van binnenuit 'gasvrij' worden afgesloten. De meeste koepels zijn geplaatst in Standaard Gietstalen Koepelkazematten Type G. Standaard Koepelkazematten in de NHW werden uitgerust met een zware mitrailleur als bewapening. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn vanuit de meeste koepels in het binnenland door de bezetter uit de kazematten gesloopt - ten dele door ze op te blazen - om ze om te gieten voor andere staalbehoeften. Aan de kust werden ze deels in de verdediging opgenomen, maar zijn ze na de oorlog meestal alsnog gesloopt. Hierdoor zijn complete koepelkazematten zeldzaam; ze komen onder meer nog voor op Fort Vechten. De betonnen sokkels van de koepelkazematten zijn minder zeldzaam. Zo liggen er meerdere betonnen resten van Gietstalen Koepelkazematten Type G in het complex 'Tussenstelling Rijnauwen-Vechten', waaronder ook een ten noorden van het Fort bij Rijnauwen, nabij een Groepsschuilplaats Type P.

Omschrijving

Resten van GIETSTALEN KOEPELKAZEMATTEN TYPE G zijn relatief lage, vrijwel vierkante, betonnen sokkels van ca. 7,00 x 6,50 x 3,00 m (b x d x h), met ter hoogte van de erin uitgespaarde gat voor de koepel een achterwaarts hellend oppervlak. De op de Houtense Vlake als onderdeel van het 'complex Tussenstelling Rijnauwen-Vechten' aanwezige exemplaren zijn alle opgeblazen en vertonen als gevolg hiervan ernstige betonschade; de koepels zijn uitgenomen en omgesmolten. De kazematten zijn niet toegankelijk, doordat ze ter plaatse van de verdwenen koepel zijn volgestort met puin. De sokkels van kazematten liggen tamelijk goed zichtbaar in het terrein, doordat ze een vrij schootsveld dienden te hebben richting de locale (verkeers)infrastructuur en accessen. Eén ligt als een van de meest oostelijke werken van het complex, aan de noordoever van de Kromme Rijn, iets zuidoostelijk van Fort Rijnauwen. Een derde ligt temidden van een aantal schuilplaatsen Typen 1918/I en 1918/II, iets ten zuiden van de boerderij 't Goed ten Rhijn, op de zuidoever van de Kromme Rijn. Twee andere liggen ter weerszijden van de gebundelde spoorweg en de huidige autoweg A12 en waren bedoeld ter bestrijking van respectievelijk de oude Provinciale Weg en de spoorlijn richting Utrecht. De huidige A12 was toentertijd (ca. 1940) ten dele gereed en was in dit gebied onder constructie, zodat deze rijksweg een te verdedigen acces dreigde te worden.

Waardering

De resten van de GIETSTALEN KOEPELKAZEMATTEN TYPE G in het complex Tussenstelling Rijnauwen-Vechten zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende meer dan een eeuw is versterkt en verbeterd.

* Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwd of aangelegde

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

(verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw) c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

Het betreft hier onderdelen uit de periode 1939-1940. Deze onderdelen zijn voorbeelden van gewapend betonnen koepelkazematten (Type G), thans zonder aarden dekking en zonder gietstalen koepel (later verwijderd).

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze duidelijk herkenbaar als onderdelen van een gedeconcentreerde verdedigingslijn zijn toegevoegd aan het bestaande fortificatieselsel.

* De onderdelen zijn matig gaaf bewaard, als gevolg van moedwillige onttakeling door de Duitse bezetter tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar ze laten zich als gebouwde objecten nog goed in het veld herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Kazemat (B)

Functie

Kazemat (B10)

Monumentnummer*: 531091

Status rijksmonument
Inschrijving register* 31 augustus 2012
Kadaster deel/nr 82761/72

*Woonplaats** Bunnik, Utrecht
*Gemeente** Bunnik
*Provincie** Utrecht

Locatiennaam Vechten
Locatieomschrijving tussen Rijnauwen en Vechten

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Bunnik	A			7019
Bunnik	A			6741
Utrecht	N			1575
Bunnik	A			7020
Bunnik	A			7014
Utrecht	N			1828
Bunnik	C			361
Bunnik	C			360
Bunnik	A			3055
Bunnik	A			2680
Bunnik	A			4961
Bunnik	D			11
Bunnik	A			6187
Bunnik	D			143
Bunnik	C			286
Bunnik	A			3881
Bunnik	D			84
Bunnik	A			5882
Bunnik	D			121
Bunnik	D			119
Bunnik	B			645
Bunnik	A			3054

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Omschrijving**

Cluster 41.

Inleiding

BETONBLOKKEN VAN TANKVERSPERRINGEN en TANKHINDERNIS / (ANTI)TANKGRACHT als onderdelen van lineaire en accesverdediging met loopgravenstelsels, groepsnesten, groepsschuilplaatsen, hindernissen en dergelijke. Het opwerpen van hindernissen om het oprukken van vijandelijke troepen te belemmeren of te vertragen kent een lange historie. Belangrijke kunstmatige hindernissen waren van oudsher onder meer grachten, waterlinies, omgehakte bomen en onklaar gemaakte bruggen. Met de opkomst van mechanisch (zoals de stoomtrein) en gemotoriseerd (pantservoertuigen en tank) transport is nog zwaarder materieel ingezet, waaronder de stalen en (gewapend) betonnen versperring. Eén van de vanaf het midden van de jaren '30 toegepaste systemen bestond uit schuin rechtop geplaatste en gepunte, stalen H-profielbalken, die niet alleen de doorgang voor zulke verkeersmiddelen sterk bemoeilijkten, maar die daaraan ook zware schade konden toebrengen. Dergelijke hindernissen werden samengesteld uit één (Type I) dan wel twee rijen (Type II) profielbalken. Tankhindernissen waren gewoonlijk opgebouwd uit samenhangende stelsels van barrières, waarin behalve water (bv. antitankgrachten) ook betonnen en stalen constructies (de echte tankversperringen) de voortgang vertraagden. Een andere hindernis was de tetraëder - een verplaatsbaar driehoekig betonblok dat (additioneel) groepsgewijze ook kon worden toegepast bij controleposten en bruggen. Het Nederlandse leger maakte aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog in de Nieuwe Hollandse Waterlinie onder meer gebruik van antitankgrachten en tankversperringen in de vorm van betonblokken met schuin hierin geplaatste stalen profielbalken. Het aantal aangelegde tankversperringen in de Hollandse Waterlinie is niet bekend; rond het jaar 2000 zijn er nog omstreeks 10 herkenbaar aanwezig, waarvan 1 compleet. Binnen het complex 'Tussenstelling Rijnauwen-Vechten' zijn resten van twee betonnen tankversperringen herkenbaar aanwezig: één in de Rhijnauwenselaan en een tweede in de Rijnsoever. Beide gaan ten dele schuil onder een asfaltlaag. Tankgrachten werden gewoonlijk zo veel mogelijk samengesteld uit bestaande (gegraven) waterlopen, die vaak ten dele verlegd en al dan niet met elkaar in verbinding gebracht een, zo mogelijk, zigzaggend verloop dienden te bezitten om het verdedigend vuur zo efficiënt mogelijk te kunnen benutten en het verband van de vijandelijke opmars te verstoren. Het zigzaggen is in de praktijk relatief schaars, als gevolg van het gebruik van bestaande wateren. Het niet met elkaar in verbinding brengen kon gevolg zijn van verschillende peilen van de desbetreffende grachten of van waterschaarste. De breedten en de taluds werden speciaal voor de verdedigingsfunctie aangepast: verbreding van bestaande waterlopen en het opwerpen van een aarden dekking aan de te verdedigen zijde waren usance. In de meeste gevallen zijn de werken na, of al tijdens de oorlog weer geëffend, waardoor er nu sprake is van zeldzaamheidswaarde. Ook in de Hollandse Waterlinie zijn op vele plaatsen tankgrachten tot stand gebracht. Het beloop van een van die grachten is nog goed herkenbaar in het gebied tussen de Kromme Rijn bij het Fort bij Rijnauwen en het Fort bij 't Hemeltje.

Omschrijving

BETONBLOKKEN VAN TANKVERSPERRINGEN en tankhindernis / (anti)tankgracht die als onderdelen van een aaneengesloten tankhindernis in de Rhijnauwenselaan en de Rijnsoever zijn aangebracht. De betonblokken van de tankversperringen dateren van kort voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Ter hoogte van resten van voormalige tankgracht in de ongeveer noord-zuid gerichte Rhijnauwenselaan in zowel rijweg als bermen geïncorporeerd, rechthoekig (gewapend) gietbetonnen blok van circa 4,50 x 10,00 m oppervlakte en omstreeks 1,00 m dikte, waarin over de volle breedte van de weg en de bermen twee rijen, rechthoekige, gietijzeren deksels van twee verschillende formaten voorkomen. Vanwege latere asfaltering van het wegdek is een gedeelte thans niet zichtbaar.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De ijzeren deksels zijn globaal in vier, respectievelijk zes vierkanten onderverdeeld. In de noordelijke rij zijn de grotere en kleinere deksels twee om twee gerangschikt; in de zuidelijke om en om. Een vergelijkbaar betonblok, maar minder duidelijk herkenbaar, bevindt zich in de noordelijke weg langs de Kromme Rijn, iets oostelijk van Fort Rijnauwen: in de Rijnsoever, dicht bij de kruising Vossegatsedijk / Zandlaan / Vagantenpad. De zichtbare resten bevinden zich in de berm aan de noordzijde van de weg; er zijn vermoedelijk niet zichtbare resten aanwezig onder de asfaltlaag van de Rijnsoever. Na het uitnemen van de deksels en het in sleuven aanbrengen van onder twee verschillende hoeken schuin in het betonnen blok verankerde stalen H-profielbalken (zogenoemde 'asperges') kon de voortgang van voertuigen, waaronder tanks en pantservoertuigen worden belemmerd. De TANKHINDERNIS / (ANTI)TANKGRACHT maakt deel uit van een kilometers lange deels als waterbarrière ingerichte en ten dele uit wegversperringen bestaande hindernis op de Houtense Vlakte. De hindernis is in het laatste jaar voor de Duitse inval, in 1940, gerealiseerd uit aaneensluitende segmenten van verschillende wateren ten zuidoosten van de forten bij Rijnauwen, bij Vechten en bij 't Hemeltje. De tankgracht liep oorspronkelijk vanaf het noordelijke werk van de Werken bij Griftenstein tot voorbij het Fort bij 't Hemeltje. De gracht is later door de aanleg van De Uithof verdwenen; alleen voor de Werken bij Griftenstein liggen verder nog enige restanten. Het duidelijkst herkenbaar gebleven deel, dat aansloot aan de Kromme Rijn, bestaat uit een aantal relatief brede sloten, die in zigzaggend patroon ten oosten van de Tussenstelling Rijnauwen-Vechten van de Kromme Rijn naar de Rijnauwenselaan lopen. De antitankgracht eindigt hier ter hoogte van de betonnen tankversperring met stalen profielbalken. Behalve de sloten zelf, zijn er weinig of geen sporen van de vroegere graaf- en aardwerken meer aan de oppervlakte herkenbaar, maar mogelijk zijn hiervan beneden het maaiveld nog sporen aanwezig.

Waardering

BETONBLOKKEN VAN TANKVERSPERRINGEN en TANKHINDERNIS / (ANTI)TANKGRACHT zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar versterkt en verbeterd.

* Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw) c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

De onderdelen zijn voorbeelden van speciaal ter verdediging tegen aanvalswagens en / of tanks aangelegde en / of ingerichte (anti)tankgracht met bij wegaccessen in gewapend beton, gietijzer en staal uitgevoerde versperringen, die gezamenlijk deel uitmaakten van een lineaire hindernis.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder als van een lineair systeem deel uitmakende fysieke versperringen in het acces van de Houtense Vlakte.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* De onderdelen zijn tamelijk zeldzaam geworden en zijn representatief omdat de versperringen en hindernissen in hun fysieke context en samenhang herkenbaar zijn gebleven.

* De onderdelen zijn redelijk, respectievelijk matig gaaf bewaard omdat zowel de betonnen massa's, als een (belangrijk) deel van de constructies en toepassingsmogelijkheden hiervan en de waterlopen in situ waarneembaar en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Versperring

Functie

Tankgracht

Monumentnummer*: 531092

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	31 augustus 2012
Kadaster deel/nr	82760/185

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Vechten	Bunnik	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Vechten	tussen Rijnauwen en Vechten

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Bunnik	B			938
Bunnik	D			84

*Omschrijving***

Cluster 41.

Inleiding

SCHERFVRIJE SCHUILPLAATSEN TYPE 1916 / I (A1) als onderdelen van lineaire en accesverdediging op basis van loopgravenstelsels, gedekte wegen en dergelijke. Binnen de 'Tussenstelling Rijnauwen-Vechten' liggen twee schuilplaatsen van het type 1916/I. Eén schuilplaats ligt westelijk van de Rhijnauwenselaan, niet ver van de direct aan deze weg grenzende groepsschuilplaats type 1918 / I. De andere ligt ten zuiden van de autosnelweg A 12, noordelijk van het Fort bij Vechten. Schuilplaatsen type 1916 / I en 1916 / II zijn volgens min of meer uniform of standaardontwerp in 1916 en 1917 op meerdere plaatsen in de Nieuwe Hollandse Waterlinie gebouwd. Er zijn verder onder meer exemplaren bij Fort Vuren en bij de Batterij onder Brakel. De als monolithische, cilindrische betonnen constructies uitgevoerde schuilplaatsen maakten deel uit van betonexperimenten van de Genie. Dergelijke betonnen schuilplaatsen waren gewoonlijk geïntegreerd in loopgraven, aan de keelzijde van de dekking. De gesloten voorzijde of frontzijde van de schuilplaatsen was gedekt door een grind- of puinkist, of door aardwerken die deel uitmaakten van een dijk, een glacis ter bescherming van de loopgraaf of een gedekte weg. Deze puin-, grind- of aardwerken zijn soms niet meer aanwezig of nog slechts met moeite herkenbaar, terwijl ook de sporen van de aarden loopgraven meestal voor een groot deel zijn uitgewist. Het type 1916 / I (ook wel type 1917 genoemd) bleek bij proefnemingen erg kwetsbaar te zijn. Het type is vrij zeldzaam, ook in de dubbele uitvoering 1916 / II, die twee ingangen kent en ongeveer 6 meter lang is.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

SCHERFVRIJE SCHUILPLAATSEN TYPE 1916 / I (A1) zijn éénlaagse, in gewapend beton uitgevoerde, scherfvrije, militaire onderkomen, die beschutting konden bieden aan 4 manschappen infanterie / artillerie. De schuilplaatsen 1916 / I zijn gebouwd op een rechthoekig grondplan van ongeveer 3,50 x 1,50 x 1,50 m (b x d x h), maar daarbij uitgevoerd volgens ongeveer achtkantig cilindrisch model dat afketsen van scherven moest bevorderen. De lange gevels, het dak en de buitenzijde van de vloer vertonen dan ook een stompe knik over de volle lengte. De beide blinde zijgevels zijn verticaal uitgevoerd. De schuilplaatsen Type 1916 / I zijn als monolithische betonnen werken geconstrueerd en waren via een toegangsopening, centraal aan de loopgraafzijde of keelzijde, toegankelijk. De scherfvrije schuilplaatsen type 1916 / I liggen door effening van de bodem voor het grootste deel ondergronds en zijn meestal dichtgezet door middel van metselwerk of beton, maar in enkele gevallen zijn ze nog open of opnieuw geopend. De thans enkele tientallen centimeters boven terreinniveau gelegen en maar ten dele zichtbare toegangen zijn omgeven door verticale, rechthoekige verdikte betonnen omlijstingen. De schuilplaatsen waren afsluitbaar door middel van ijzeren luiken, maar deze zijn niet meer aanwezig.

Waardering

De SCHERFVRIJE SCHUILPLAATSEN TYPE 1916 / I (A1) van de Tussenstelling Rijnauwen-Vechten zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar versterkt en verbeterd.

* Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw) c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

Het betreft hier onderdelen van omstreeks 1916, namelijk voorbeelden van scherfvrije, betonnen schuilplaatsen, die tevens als betonexperimenten te boek staan.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder als een met loopgravenstelsels samenhangend relict.

* De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze herkenbaar als onderdelen van een gedeconcentreerde verdedigingslijn zijn toegevoegd aan het bestaande fortificatiestelsel en vertegenwoordigen een tamelijk grote zeldzaamheidswaarde.

* De onderdelen zijn tamelijk gaaf bewaard en laten zich als gebouwde onderdelen nog goed in het veld herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Kazemat (B)

Functie

Kazemat (B10)

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531277

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	31 augustus 2012
Kadaster deel/nr	82701/164

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Utrecht	Utrecht	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
tussen Rijnauwen en Vechten, Utrecht	

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	N			1746
Utrecht	N			1575

*Omschrijving***

Cluster 41.

Inleiding

BETONBLOKKEN VAN TANKVERSPERRINGEN en TANKHINDERNIS / (ANTI)TANKGRACHT als onderdelen van lineaire en accesverdediging met loopgravenstelsels, groepsnesten, groepsschuilplaatsen, hindernissen en dergelijke. Het opwerpen van hindernissen om het oprukken van vijandelijke troepen te belemmeren of te vertragen kent een lange historie. Belangrijke kunstmatige hindernissen waren van oudsher onder meer grachten, waterlinies, omgehakte bomen en onklaar gemaakte bruggen. Met de opkomst van mechanisch (zoals de stoomtrein) en gemotoriseerd (pantservoertuigen en tank) transport is nog zwaarder materieel ingezet, waaronder de stalen en (gewapend) betonnen versperring. Eén van de vanaf het midden van de jaren '30 toegepaste systemen bestond uit schuin rechtop geplaatste en gepunte, stalen H-profielbalken, die niet alleen de doorgang voor zulke verkeersmiddelen sterk bemoeilijkten, maar die daaraan ook zware schade konden toebrengen. Dergelijke hindernissen werden samengesteld uit één (Type I) dan wel twee rijen (Type II) profielbalken. Tankhindernissen waren gewoonlijk opgebouwd uit samenhangende stelsels van barrières, waarin behalve water (bv. antitankgrachten) ook betonnen en stalen constructies (de echte tankversperringen) de voortgang vertraagden. Een andere hindernis was de tetraëder - een verplaatsbaar driehoekig betonblok dat (additioneel) groepsgewijze ook kon worden toegepast bij controleposten en bruggen. Het Nederlandse leger maakte aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog in de Nieuwe Hollandse Waterlinie onder meer gebruik van antitankgrachten en tankversperringen in de vorm van betonblokken met schuin hierin geplaatste stalen profielbalken. Het aantal aangelegde tankversperringen in de Hollandse Waterlinie is niet bekend; rond het jaar 2000 zijn er nog omstreeks 10 herkenbaar aanwezig,

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

waarvan 1 compleet. Binnen het complex 'Tussenstelling Rijnauwen-Vechten' zijn resten van twee betonnen tankversperringen herkenbaar aanwezig: één in de Rhijnauwenselaan en een tweede in de Rijnsoever. Beide gaan ten dele schuil onder een asfaltlaag. Tankgrachten werden gewoonlijk zo veel mogelijk samengesteld uit bestaande (gegraven) waterlopen, die vaak ten dele verlegd en al dan niet met elkaar in verbinding gebracht een, zo mogelijk, zigzaggend verloop dienden te bezitten om het verdedigend vuur zo efficiënt mogelijk te kunnen benutten en het verband van de vijandelijke opmars te verstoren. Het zigzaggen is in de praktijk relatief schaars, als gevolg van het gebruik van bestaande wateren. Het niet met elkaar in verbinding brengen kon gevolg zijn van verschillende peilen van de desbetreffende grachten of van waterschaarste. De breedten en de taluds werden speciaal voor de verdedigingsfunctie aangepast: verbreding van bestaande waterlopen en het opwerpen van een aarden dekking aan de te verdedigen zijde waren usance. In de meeste gevallen zijn de werken na, of al tijdens de oorlog weer geëffend, waardoor er nu sprake is van zeldzaamheidswaarde. Ook in de Hollandse Waterlinie zijn op vele plaatsen tankgrachten tot stand gebracht. Het beloop van een van die grachten is nog goed herkenbaar in het gebied tussen de Kromme Rijn bij het Fort bij Rijnauwen en het Fort bij 't Hemeltje.

Omschrijving

BETONBLOKKEN VAN TANKVERSPERRINGEN en tankhindernis / (anti)tankgracht die als onderdelen van een aaneengesloten tankhindernis in de Rhijnauwenselaan en de Rijnsoever zijn aangebracht. De betonblokken van de tankversperringen dateren van kort voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Ter hoogte van resten van voormalige tankgracht in de ongeveer noord-zuid gerichte Rhijnauwenselaan in zowel rijweg als bermen geïncorporeerd, rechthoekig (gewapend) gietbetonnen blok van circa 4,50 x 10,00 m oppervlakte en omstreeks 1,00 m dikte, waarin over de volle breedte van de weg en de bermen twee rijen, rechthoekige, gietijzeren deksels van twee verschillende formaten voorkomen. Vanwege latere asfaltering van het wegdek is een gedeelte thans niet zichtbaar. De ijzeren deksels zijn globaal in vier, respectievelijk zes vierkanten onderverdeeld. In de noordelijke rij zijn de grotere en kleinere deksels twee om twee gerangschikt; in de zuidelijke om en om. Een vergelijkbaar betonblok, maar minder duidelijk herkenbaar, bevindt zich in de noordelijke weg langs de Kromme Rijn, iets oostelijk van Fort Rijnauwen: in de Rijnsoever, dicht bij de kruising Vossegatsedijk / Zandlaan / Vagantenpad. De zichtbare resten bevinden zich in de berm aan de noordzijde van de weg; er zijn vermoedelijk niet zichtbare resten aanwezig onder de asfaltlaag van de Rijnsoever. Na het uitnemen van de deksels en het in sleuven aanbrengen van onder twee verschillende hoeken schuin in het betonnen blok verankerde stalen H-profielbalken (zogenoemde 'asperges') kon de voortgang van voertuigen, waaronder tanks en pantservoertuigen worden belemmerd. De TANKHINDERNIS / (ANTI)TANKGRACHT maakt deel uit van een kilometers lange deels als waterbarrière ingerichte en ten dele uit wegversperringen bestaande hindernis op de Houtense Vlakte. De hindernis is in het laatste jaar voor de Duitse inval, in 1940, gerealiseerd uit aaneensluitende segmenten van verschillende wateren ten zuidoosten van de forten bij Rijnauwen, bij Vechten en bij 't Hemeltje. De tankgracht liep oorspronkelijk vanaf het noordelijke werk van de Werken bij Griftenstein tot voorbij het Fort bij 't Hemeltje. De gracht is later door de aanleg van De Uithof verdwenen; alleen voor de Werken bij Griftenstein liggen verder nog enige restanten. Het duidelijkst herkenbaar gebleven deel, dat aansloot aan de Kromme Rijn, bestaat uit een aantal relatief brede sloten, die in zigzaggend patroon ten oosten van de Tussenstelling Rijnauwen-Vechten van de Kromme Rijn naar de Rhijnauwenselaan lopen. De antitankgracht eindigt hier ter hoogte van de betonnen tankversperring met stalen profielbalken. Behalve de sloten zelf, zijn er weinig of geen sporen van de vroegere graaf- en aardwerken meer aan de oppervlakte herkenbaar, maar mogelijk zijn hiervan beneden het maaiveld nog sporen aanwezig.

Waardering

BETONBLOKKEN VAN TANKVERSPERRINGEN en TANKHINDERNIS / (ANTI)TANKGRACHT zijn van algemeen belang vanwege:

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Cultuurhistorische waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar versterkt en verbeterd.

* Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw) c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

De onderdelen zijn voorbeelden van speciaal ter verdediging tegen aanvalswagens en / of tanks aangelegde en / of ingerichte (anti)tankgracht met bij wegaccessen in gewapend beton, gietijzer en staal uitgevoerde versperringen, die gezamenlijk deel uitmaakten van een lineaire hindernis.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder als van een lineair systeem deel uitmakende fysieke versperringen in het acces van de Houtense Vlake.

* De onderdelen zijn tamelijk zeldzaam geworden en zijn representatief omdat de versperringen en hindernissen in hun fysieke context en samenhang herkenbaar zijn gebleven.

* De onderdelen zijn redelijk, respectievelijk matig gaaf bewaard omdat zowel de betonnen massa's, als een (belangrijk) deel van de constructies en toepassingsmogelijkheden hiervan en de waterlopen in situ waarneembaar en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Kazemat (B)

Functie

Monumentnummer*: 531280

Status rijksmonument
Inschrijving register* 31 augustus 2012
Kadaster deel/nr 82702/179

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Utrecht Utrecht Utrecht

Locatiennaam Locatieomschrijving
Utrecht tussen Rijnauwen en Vechten

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Apartement aanduiding Grondperceel
Utrecht N 899

Omschrijving**

Cluster 41.

Inleiding

GIETSTALEN KOEPELKAZEMATTEN TYPE G zijn gewapend betonnen, gesloten mitrailleurpostplaatsen, die gewoonlijk deel uitmaakten van gedeconcentreerde verdedigingswerken met loopgravenstelsels, groepsnesten, groepsschuilplaatsen, hindernissen en dergelijke. In 1936 is, als aanvulling op de gewapend betonnen kazemat, in Nederland de zogenoemde gietstalen koepelkazemat geïntroduceerd, die was gebaseerd op een al in 1917 in Frankrijk toegepast systeem. De gebruikte pantserkoepels waren gering van omvang (gunstig i.v.m. zichtbaarheid en trefkans), rond van vorm (gunstig i.v.m. afschampen treffers en sterkte), relatief eenvoudig in serie te produceren en ze hadden een 'externe' schietopening (gunstig i.v.m. gassen en geluid). Bovendien konden ze in Nederland worden vervaardigd, wat afhankelijkheid van het buitenland belangrijk verkleinde. Een eerste bestelling van 100 stuks in Nederland (bij DEMKA) werd gevolgd door een tweede van 50 stuks bij de Belgische Soc. Anonyme John Cockerill. In totaal moeten er in korte tijd ruim 700 zijn gegoten, maar hiervan zijn er slechts enkele overgebleven. De gietstalen koepels, met een doorsnede van 1,75 m en dikten van 10-14 centimeter, zijn geïnstalleerd in meerdere kazemattypen met weerstandsklassen W 12-15 en W 21-28. Kort voor het begin van de Tweede Wereldoorlog zijn op verschillende plaatsen in de Nederlandse linies zogenoemde Koepelkazematten Type G tot stand gebracht, met name in de IJssellinie, de Maaslinie, de Grebbelinie (elk ca. 150) en de Nieuwe Hollandse Waterlinie (ca. 80 in een verzwaarde uitvoering van 14 centimeter dikte). De gebruikelijke constructie van gewapend beton met één of meer vaste schietgaten was hierbij verlaten ten gunste van een systeem dat een binnen variabele grenzen (tot 270 0) te projecteren schootsrichting, binnen een gietstalen cilinder met koepeldak bezat. De schietopening in de koepel vormde een afgeronde rechthoekige 'wenkbrauw' van omstreeks 10 cm dikte, die enige decimeters buiten de koepel stak en bescherming bood aan de erbinnen opgestelde mitrailleur. Het

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

schietgat en de toegang tot de kazemat, die zich in een uitsparing achter de koepel bevond, konden van binnenuit 'gasvrij' worden afgesloten. De meeste koepels zijn geplaatst in Standaard Gietstalen Koepelkazematten Type G. Standaard Koepelkazematten in de NHW werden uitgerust met een zware mitrailleur als bewapening. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn vanuit de meeste koepels in het binnenland door de bezetter uit de kazematten gesloopt - ten dele door ze op te blazen - om ze om te gieten voor andere staalbehoeften. Aan de kust werden ze deels in de verdediging opgenomen, maar zijn ze na de oorlog meestal alsnog gesloopt. Hierdoor zijn complete koepelkazematten zeldzaam; ze komen onder meer nog voor op Fort Vechten. De betonnen sokkels van de koepelkazematten zijn minder zeldzaam. Zo liggen er meerdere betonnen resten van Gietstalen Koepelkazematten Type G in het complex 'Tussenstelling Rijnauwen-Vechten', waaronder ook een ten noorden van het Fort bij Rijnauwen, nabij een Groepsschuilplaats Type P.

Omschrijving

Resten van GIETSTALEN KOEPELKAZEMATTEN TYPE G zijn relatief lage, vrijwel vierkante, betonnen sokkels van ca. 7,00 x 6,50 x 3,00 m (b x d x h), met ter hoogte van de erin uitgespaarde gat voor de koepel een achterwaarts hellend oppervlak. De op de Houtense Vlakte als onderdeel van het 'complex Tussenstelling Rijnauwen-Vechten' aanwezige exemplaren zijn alle opgeblazen en vertonen als gevolg hiervan ernstige betonschade; de koepels zijn uitgenomen en omgesmolten. De kazematten zijn niet toegankelijk, doordat ze ter plaatse van de verdwenen koepel zijn volgestort met puin. De sokkels van kazematten liggen tamelijk goed zichtbaar in het terrein, doordat ze een vrij schootsveld dienden te hebben richting de lokale (verkeers)infrastructuur en accessen. Eén ligt ten noorden van het Fort Rijnauwen in de gemeente Utrecht.

Waardering

De resten van de GIETSTALEN KOEPELKAZEMATTEN TYPE G in het complex Tussenstelling Rijnauwen-Vechten zijn van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende meer dan een eeuw is versterkt en verbeterd.
- * Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw) c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

Het betreft hier onderdelen uit de periode 1939-1940. Deze onderdelen zijn voorbeelden van gewapend betonnen koepelkazematten (Type G), thans zonder aarden dekking en zonder gietstalen koepel (later verwijderd).

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze duidelijk herkenbaar als onderdelen van een gedeconcentreerde verdedigingslijn zijn toegevoegd aan het bestaande fortificatiestelsel.

* De onderdelen zijn matig gaaf bewaard, als gevolg van moedwillige onttakeling door de Duitse bezetter tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar ze laten zich als gebouwde objecten nog goed in het veld herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Kazemat (B)

Functie